

A RÉGÉSZETI ÁLLANDÓ BIZOTTSÁG MUNKÁJÁRÓL

A Régészeti Állandó Bizottság az a szerv, amely a magyar régészeti kutatások elvi és gyakorlati kérdéseiben az Akadémia II. Osztálya mellett a szakmai tanácsadást ellátja és a kutatómunka irányítását végzi. Ennek a jelentésnek az a célja, hogy megvilágítsa a Bizottság eddigi munkájában elért eredményeket és rámutasson azokra a hibákra, amelyeknek a kiküszöbölése a további jó munkát elősegítheti.

A Régészeti Állandó Bizottság még az 1950 év elején kidolgozta a magyar régészeti kutatás ötéves tervét, amely azóta az Osztályközleményekben és az Acta Archaeológicában meg is jelent. A kutatómunka már az 1950—51—52 években ennek alapján folyt. A tervben lefektetett ásatásokat — a nagy építkezések folytán adódó leletmentések mellett — igen csekély eltéréssel végrehajtottuk és így ezen a téren munkánk tervszerűnek mondható. Az ötéves terv elkészítése mellett évről-évre végzi a Bizottság a terv felbontását, az egyes évek ásatási programjának megállapítását, az ásatások megszervezését és gyakorlati tanácsokat ad az ásatások folytatása ügyében. Az Állandó Bizottság ebben az évben kidolgozta azokat a szabályokat, amelyek alapján az ásatásokat végezni kell és megállapította a feldolgozás módjait is. Ez a rendelet azóta, mint K. M. rendelet meg is jelent.

Az 1950—51 években az ásatások mögött a feldolgozó munka elmaradt. Ezt a hibát a Bizottság felismerte és ebben az évben már igen nagyszámú feldolgozó munkaközösséget szervezett — az ötéves terv témáinak megfelelően — s a munkaközösségek működése folytán ebben az évben folyóiratainkban számos cikk jelent meg. A jövő évi könyvkiadási programot is ezek munkájára építettük fel.

Mind az ásatások, mind a feldolgozó munka területén a többi részleghez képest lemaradás mutatkozik a középkori régészeti kutatásokban. A Bizottság ezzel a kérdéssel már számos esetben foglalkozott, legutóbb a tavasz folyamán külön rendkívüli értekezleten, de sajnos a nehézségek felvázolásán túl nem jutott. A lemaradás főoka az, hogy ezen a területen a kutatás meglehetősen töretlen úton halad, előzetes tudományos munkák nincsenek, a kutatás módszerei kialakulatlanok, másrészt kutatóink érettebb része erején felül van megterhelve,

a nagyobb része — amelyik más területről kapcsolódott be a kutatásba, e téren szakmailag még gyenge felkészültségű. Ezen a téren új, fiatal kutatók kinevelése hozhat javulást.

Az ásatásokkal kapcsolatban két kérdés merül fel ;

a) Az ötéves terv készítésénél az Állandó Bizottság már az 1952. évtől kezdve a tervásatások terén a kutatások jelentős fokozását iktatta be a tervbe. Ezekhez a nagy munkákhoz, a szükséges tudományos felszereléshez, amelyek segítségével ezeket az ásatásokat a tudományos szempontok legmesszebbmenő betartásával lehet elvégezni, a jelenleginél nagyobb pénzügyi keretek szükségesek.

b) A szocialista építés üteme következtében egyre több és több helyen kerül sor az építések során előkerülő leletek megmentésére. Ezen a téren azonban a helyzet aggasztó. A fennálló törvényes rendelkezések ellenére is az építkezéseknél országos viszonylatban a leleteknek csak kisebb hányadát jelentik be, nagobb része ma is elpusztul. Előfordul, hogy egyes építkezéseknél a leletek megmentésére kiküldött szakemberek munkája elé nehézségek tornyosulnak. A másik baj az, hogy a leletmentésre beállított évi keret a bejelentett leletek megmentésére is csak nehezen elég.

Az Állandó Bizottság a szovjet tudomány eredményeinek megismertetése terén a következő lépéseket tette: az elmúlt év folyamán kiadta a »Szovjet régészeti tanulmányok« című kötetet, mely néhány értékes szovjet tanulmányt tett hozzáférhetővé a magyar szakemberek számára. (Az 1952. évre tervezett szovjet fordítások fordítói nehézségek miatt elhalasztódtak.) Ezenkívül a Múzeumi Központ kiadásában »Szovjet régészet« címmel két füzet jelent meg, amelyek szovjet tanulmányokat tartalmaznak.

Foglalkozott a Bizottság az ország régészeti jellegű múzeumi kiállításainak rendezőkönnyveivel tudományos és ideológiai szempontból. A rendezés alatt az elmúlt évben több alkalommal az Állandó Bizottság vidékre is kiszállott, hogy tanácsaival emelje a kiállítások színvonalát. A Bizottság a megjelent és készülő könyvek bírálatát is napirendre tűzte. Most jelenik meg Harmatta János kritikája Párducz Mihály: »A szarmatakor emlékei Magyarországon« III. kötetéről, valamint Szilágyi János György és Párducz Mihály bírálata Harmatta János: »Studies on the History of the Sarmatians« című munkájáról. Megbírálta a Bizottság a »Szovjet régészeti tanulmányok« című kötetet is.

Több alkalommal megvitatta a Bizottság Dombai János készülő könyvét, legutóbbi ülésén pedig megtárgyalta a régészeti folyóiratok (Archaeológiai Értesítő, Acta Archaeologica) tudományos színvonalának és szerkesztésének kérdéseit.

Csaknem két évi sürgetés után a Bizottság javaslatára létrejött az országos Magyar Történelmi Múzeumban a Központi Régészeti Könyvtár, amely jelentős lépés a tudományos eredmények feldolgozása érdekében.

Részletesen tárgyalta a Bizottság a Nemzeti Múzeum alapítása 150 éves

évfordulójának ünnepeit. A Bizottság több ízben kifejezésre juttatta, hogy éppen haladó hagyományaink megbecsülése szempontjából fontosnak tartja ennek a jubileumnak méltó megünneplését.

Tekintettel arra, hogy régészeti kutatóintézet nincs, a magyar régészeti kutatás munkáját legnagyobb részt az országos Történeti Múzeum, kisebb részben a Budapesti Történeti Múzeum és az Egyetemi Intézetek végzik. Ezekre támaszkodik munkájában az Állandó Bizottság is. A múzeumokban folyó tudományos kutatómunka zavartalansága érdekében szükséges, hogy a múzeumügynek egy év óta függőben lévő szervezeti kérdései mielőbb megoldódjanak.

Az Állandó Bizottságnak egyik lényeges funkciója a tudományos munka ellenőrzése. Ezen a téren a következők történtek: az Állandó Bizottság rendszeresen ellenőrizte az intézetek tudományos terveinek végrehajtását, a negyedévi jelentéseket feldolgozta, néhány esetben a helyszínre is kiszállt a munka megtekintése végett.

Albizottságok útján helyszíni kiszállásokkal rendszeresen ellenőrizte a folyó ásatási munkákat.

Az ásatások és munkaközösségek részére a Bizottság felelősöket állított be, akik ezeket a munkákat állandóan figyelemmel kísérték és rendszeresen beszámoltak róluk a Régészeti Bizottság ülésein.

A Bizottság egyes tagjai résztvettek a közelmúltban a K. M. által kezdeményezett és az egész múzeumi terület felmérését célzó helyszíni ellenőrzési munkában és az egyes intézményekről értékes áttekintést nyertek. A vizsgálat tapasztalatai felhasználhatók a Bizottság további munkájában is.

A Bizottság figyelemmel kíséri a fiatal kutatók szakmai és politikai fejlődését. Az akadémiai ösztöndíjasok munkáját rendszeresen ellenőrzi, jelentéseiket megvitatja, munkájukról beszámoltatja őket és a további munkához részükre útmutatást ad. Az ösztöndíjasokkal való kapcsolat fenntartása céljából a Bizottság tagjaiból ösztöndíjfelelőst jelölt ki.

Rendszeresen foglalkozott a Bizottság az egyetemi reformok kapcsán a régészeti képzéssel. Több ízben megvitatta a kiadott államvizsga-dolgozatok témáit és felkérte az egyetemi professzorokat, hogy a témákat a régészeti öt éves terv tematikájának figyelembe vételével tűzzék ki. Ennek megvalósítása azonban még nem sikerült teljesen. Az egyetemi képzéssel kapcsolatban a Bizottság több ízben megvizsgálta az egyetemi régészeti intézetek munkáját és arra a megállapításra jutott, hogy éppen a régészeti tanszékek rendezetlensége miatt a hallgatóság egy része évről-évre igen gyenge felkészültséggel kerül ki az egyetemről. Az egyetemi katedrák betöltve nincsenek, a régészeti intézetekben nincs meg a minimális tudományos segédzsemményzet, a felkért előadók óráikat leadják és tovább egyáltalán nem foglalkozhatnak kellő mértékben a hallgatók nevelésével. A jelenlegi helyzet a hallgatók szakmai és politikai fejlődését egyáltalán nem biztosítja és sürgős orvoslást igényel. Ennek első lépése az egyetemi régészeti intézetek egyesítése lenne, amit a Bizottság már több ízben javasolt.

Tevékeny részt vett a Bizottság a régészeti aspirantúra tematikájának kidolgozásában.

A tudományos továbbképzés terén, mint nagy hiányosságot emeljük ki, hogy mindezideig nem küldhettünk ki régész aspiránst a Szovjetunióba, valamint néhány kutatónkat a Szovjetunió nagy ásatásaihoz új ásatási módszerek elsajátítása céljából. A szomszédos népi demokráciákból számos régész aspiráns tanul a Szovjetunióban és a nyári ásatásoknál is a népi demokráciák kutatóinak részvétele szinte rendszeressé vált.

A Bizottság 1951 decemberében az Akadémia ünnepi hete keretében foglalkozott Sztálin nyelvtudományi cikkeivel a magyar régészet szempontjából Fülep Ferenc előadásában. Az előadást a Bizottság előzetesen megvitatta és észrevételei alapján módosította. Az ülésen számos hozzászólás hangzott el az előadáshoz, amelyek elmélyítették Sztálin cikkeinek jelentőségét az egyes régészeti tudományágak területén. A Bizottság munkájának egyik hibája, hogy ezt az előadást nem követte a régészet további elvi kérdéseinek felvételése és tisztázása s így nem volt meg a kellő visszhangja.

A régészeti kutatások eredményei számos kiadványunkban kerültek közlésre. A Bizottság a kiadványok tematikáját bekéri, megvitatja, javaslatot tesz a kiadványok szerkesztőire és lektoraira vonatkozólag. Az elmúlt év folyamán rendszeresen megjelent az Archaeológiai Értesítő, amely a folyó kutatások eredményeit közli. Megjelent az Acta Archaeologica című új, idegennyelvű folyóirat is, amely a régészeti kutatások legfontosabb eredményeit közvetíti a külföld felé. Ezenkívül az Osztályközlemények 1951 évi száma külön kötetben foglalkozott régészeti tanulmányokkal és ebben az évben is közöl régészeti munkát. — Az Archaeológiai Értesítővel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a megszűnt Közoktatásügyi Kiadó az 1949 évi számot olyan gyenge kiállításban hozta ki, hogy méltatlan volt a csaknem százéves folyóirathoz. A példányszámot annyira lecsökkentette, hogy egy-két év múlva egyáltalán nem lesz kapható és terjesztésére semmi gondot nem fordított. Jellemző, hogy utolsó száma már hónapok óta kijött a nyomdából, de sehol nem kapható a folyóiratterjesztő hibájából. Bajok vannak a külföldi terjesztés terén is, pl. a Román Népköztársaságban 1946 óta nem kapták meg az Archaeológiai Értesítőt, legújabbban az Acta Archaeológicát és új könyveink közül az Archaeológia Hungarica legújabb számait sem.

Az Archaeológiai Értesítő szerkesztéséről a Bizottság legutóbbi ülésén az a vélemény alakult ki, hogy a folyóirat minden évben első számában közöljön előzetes jelentéseket az elmúlt év ásatásairól, hogy így eredményeinkről frissen tájékoztassuk a belföldi és külföldi szakembereket.

Az Osztályvezetőség megbírálta az Archaeológiai Értesítő elméleti színvonalát. Megállapította, hogy ebben a tudományos folyóiratunkban még mindig csupán tárgyi anyagot ismertető cikkek jelennek meg és a szerzők az értékeléstől tartózkodnak, nem tesznek kísérletet az anyagból adódó társadalmi és tör-

téneti következtetések levonására. Az új szerkesztőbizottságnak ezen a téren komoly és alapos változást kell előidézni a folyóirat szerkesztésében.

Ugyanekkor az Acta Archaeologica-ról a Bizottság elfogadta Harmatta János jelentését és azt a reményét fejezte ki, hogy az Acta még jobb és ideológiailag még fejlettebb cikkeket fog közölni, kliséi még tökéletesebb formában fognak megjelenni. Az Acta Archaeologica tudományos színvonala sokkal magasabb, mint az Archaeologiai Értesítőé, mivel a szakterület legértékesebb cikkeit válogatja ki a szerkesztőbizottság az Akadémia e reprezentáns folyóirata számára. Reméljük, hogy kutatóink elméleti színvonalának emelkedésével egyre tágul az ilyen tanulmányok köre és ezáltal egyre bővül a választék. — Ennél a folyóiratnál is sürgősen meg kell javítani a bel- és külföldi terjesztést.

A Bizottság az egész magyar régészeti kutatás munkásságának megvilágítása céljából az alábbiakban tesz jelentést az eddig megjelent és előkészületben lévő munkákról:

Megjelentek:

Párducz Mihály: A szarmatakor emlékei Magyarországon III.

Barkóczy László: Brigetio (Közoktatásügyi Kiadó).

Fettich Nándor: Régészeti tanulmányok a késői hún fémművesség történetéhez.

Szovjet régészeti tanulmányok.

Előkészületben lévő munkák:

László Gyula: Az avar társadalom története.

Fettich Nándor: A nagyszéksői hunlelet.

Barkóczy—Erdélyi—Fülep: Intercisa.

Csallány Dezső: Avarkori emlékek.

Dombay János: A zengővárkonyi őskori telep.

Fehér Géza: Szláv-magyar kapcsolatok.

Régészeti Kézikönyv.

Harmatta János: Tanulmányok a hűntársadalom történetéhez.

Banner—Jakabfy: Régészeti bibliográfia.

R. Alföldi Mária: Pannónia pénzforgalma.

Banner—Korek: A péceli kultúra.

Csallány Dezső: A gepidák Magyarországon.

Barkóczy László: Az adonyi római tábor.

Fettich Nándor: Az ú. n. Nagykaroly kard.

Patay Pál: A bodrogkeresztúri rézkori kultúra.

A magyar régészet nagy eredményeként könyvelhetjük el azt, hogy a moszkvai Vestnik Drevnej Istorii öt magyar szerzőtől cikket fogadott el közlésre.

A tudománynépszerűsítési munka terveivel a Bizottság a M. Régészeti, Művészettörténeti és Éremtani Társulat régészeti szakosztálya munkatervé-

nek tárgyalása során foglalkozott. A Társulat számos tudományos és népszerűsítő előadást, vidéki vándorgyűlést tartott. A Bizottság több tagja írt népszerűsítő cikkeket napilapokban, folyóiratokban, broszúrákban. Készült egy film is a szentes-vekerzugyi ásatásról.

A Bizottság munkájának eredményeit a következőkben foglalhatjuk össze : a magyar régészeti kutatás tervszerű munkájának biztosítása ; a feldolgozás munkájának intenzív megindítása, az ásatási rendelet kiadása, a Régészeti Központi Könyvtár felállítása és a feldolgozó munka szolgálatába való beállítása, a terület problémáinak értékelése a sztálini nyelvtudományi cikkek alapján.

A munka hibái : bár az elvi kérdések felvetése megtörtént, de ezek további tárgyalása, megvitatása elmaradt. Nem tűztünk ki készülő vagy megjelent munkákat vitára a szakma legszélesebb nyilvánossága előtt. Nem tudtuk megoldani a magyar középkori régészeti kutatás problémáját és itt személyi kérdések is megnehezítették a munkát : nem tudtuk megbirkózni a pusztuló régészeti leletek megmentésének kérdésével és e téren a műemlékek védelmét sem tudjuk biztosítani.

A Bizottság működését megnehezíti, hogy igen sok konkrét gyakorlati kérdést tárgyal, emiatt munkája szétforgácsolódik és keveset tud foglalkozni a szakterület elvi kérdéseivel.

A Bizottság elkövetkező feladatai közül legfontosabb az elvi problémák felvetése és tisztázása : a marxista-leninista történelemszemlélet és tudományos módszer gyakorlati alkalmazásának megvalósítása a feldolgozó munkában. Haladó hagyományaink ápolása és harc a nyugati tudomány előtti hajbókolás ellen.

A hiányosságok kiküszöbölése és a munka megjavítása érdekében a Bizottság számos javaslatot terjesztett a II. Osztály vezetősége elé.